

der Insel *Schütt* und heute schon mannigfach umgestaltet durch die Kultur. Der südöstl. Teil des Komitates gehört zum waldigen *Vértesgebirge*.

Entsprechend dieser Lage und Gliederung ist die Ebene von den Bestandteilen der *pontischen* Flora besetzt, während am Gebirge und entlang der Flussläufe die *mitteleuropäische* Flora ihr Heim findet.

Die Flora der Kalkfelsen des *Vértesgebirges* und das inselartige Vorkommen von Puszten-Pflanzen inmitten einer Waldvegetation verraten jedoch, dass die Puszten-Flora ihr ursprüngliches Heim auf diesen Bergen hatte und erst von hier aus die unruhig flutende Sandwüste nach und nach eroberte.

Jegyzetek néhány kiskárpáti szederfajról.

Bemerkungen über einige *Rubus*-Arten der Kleinen-Karpathen.

Közli: }
Von: } Dr. Sabransky Henrik (Söchau).

1. *Rubus Rózsayanus* n. sp.

E serie *Discolorum*. *Frutex* altior *turionibus* arcu alto scandentibus apice radicanibus viridibus glabris *faciebus* sulcatis *aculeis* brevioribus caulis diametrum vix aequantibus parum reclinatis rectis munitis; *folia* 5 nato-digitata stipulis linearibus petiole supra plano aculeolis brevibus paullo curvatis armato; *foliola* lata omnia longius petiolulata, margine mediocriter et paullo irregulariter argute serrata subcoriacea discolora supra calva et viridia subtus velutino-albotomentosa, *medium* basi cordatum late ovatum vel suborbiculare acuminatum proprio petiolulo duplo longius; *rami florentes* elongati foliis ternatis discoloribus supremis integris instructi aculeisque sparsis brevioribus rectis armati; *inflorescentiae* elongatae subthyrsoidae apicem versus decrescentis ramuli omnes erectopatentes compositi cymoso tri-pluriflori tenuiter et adjacenter tomentosuli aculeisque minoribus teneris sparse onusti; *flores* minores *sepalis* cinereotomentosis inermibus in flore et fructu pedunculo applicatis, *petalis* orbicularibus apice parum exsertis roseis, staminum filamentis pallide roseis *stylis* cereis manifeste brevioribus, *pollinis* granulis mixtis; *germina* glabra.

Dimensiones:

Diametr. turionum: 5—10 mm.

Longitudo aculeorum turionalium: 4 mm.

Petioluli folioli medii: 3 cm.

« « lateralis: 2 cm.

« « externi: 5—6 mm.

Longitudo et latitudo folioli medii: 7—8 cm. × 5—6 cm.

Diametr. petali: 8 mm.

Posonii: in fruticetis supra vallem Vödriczvölgy spectantibus ad Danubium, ubi detexit mecumque benevole communicavit cl. DR. JULIUS GÁYER.

Forma ambigens inter *Hedycarpus* et *Candicantes*: ab illis caulibus glabris et inflorescentiae axibus debiliter et sat sparse aculeatis ramulisque floriferis sursum spectantibus (nec patulis) recedit, ab his autem foliolis externis longius petiolulatis petalisque orbicularibus bene differt.

Ez itt leírt szederalak főleg arról nevezetes, hogy hímszáalai határozottan rövidebbek bibeszárainál, mely viszony a magasbokrú felemás-színű levelű *Rubus*-oknál nem épen gyakori. A *Discolor*-es-csoportból már ismeretes több ilyen rövidhimű alak nyugati Európából, mint pl. a *Rubus micrandrus* RIV., *R. amictifolius* RIV., *R. piletosus* RIV., *R. thamncharis* RIV. sat., de mind ezek a szedrek BOULAY *) szerint fajvegyülékek a *R. ulmifolius* × *tomentosus* köréből és többé-kevésbé e két szülőfaj sajátosságos jellegeit is mutatják. Ha az itt leírt növény is hasonló eredetű, akkor esakis a *R. macrostemon* × *tomentosus* csoportjába tartozhatnék. A termőhelyen e két faj közösen terem a *R. Rózsayanus*-szal, de az utóbbin a *R. tomentosus* oly ismeretes tulajdonságaitól, mint pl. az ékalapú levélké, a csillagszörök a levél felszínén, a mirigyek, stb., nem mutatkozik semmi.

Rózsay Emil, a pozsonyi r. k. főgimnázium volt tanárának és érdemes rovarbuvárnak, volt tanítónak emlékére nevezem el ezt az érdekes új *Rubus*-fajt.

2. *Rubus Dryades* SABB.

Ennek a pozsonyi gránithegyek tölgyeseiben messze elterjedt fajnak leírását a pozsonyi term. és orv. egyl. értekezéseiben 1887-ben tettem közzé. Daczára annak, hogy a BAENITZ-féle Herbarium europaeum-ban is kiadtam az 5443. sz. alatt jó példányait, nem igen lett ismeretessé ez az érdekes kis faj. Míg én a *R. pallidus* W. N. fajjal ismertem fel rokoni viszonyát, DR. UTSCH (XXIII. Jahresb. Westfäl. Prov.-Ver. f. Wissensch. u. K. 1895 Sep. p. 41.) «Hybriden im Genus *Rubus*» című munkájában ezt mint hybrid-eredetű formát említi és írja le, még pedig mint *R. serpens* × *macrophyllus*-t. Eltekintve attól, hogy UTSCH majdnem minden európai szedert fajvegyüléknek tart, ez a nézete már azért is visszautasítandó, mert a *R. Dryades* messze elterjedt és jól termékenyülő növény; termete sem felel meg semmi tekintetben UTSCH hybridomán feltevésének.

Focke, az európai szederismeret főmestere, az ASCHERSON-GRABNER-féle Synopsis VI. kötetében (573. l.) a *R. pallidus*-hoz vonja növényünket mint alfajt: *R. pallidus* W. N. D. *dryades*

*) Lásd: Rubi Discolors in Extr. Bull. Soc. bot. Franc. Tome LXX. (1898).

FOCKE. Szerinte a WEIHE-féle faj a typuson kívül három alfajra ú. m.: a *R. pallidus* B. *Loehrii* (Wirtg.) FOCKE, *C. fuscus* (W. N.) FOCKE és *D. dryades* (SABR.) FOCKE-ra oszlik. Legújabb művében a «Species Ruborum» 3-ik füzetében, mely az európai *Eubatus*-csoport monographiája, FOCKE nem említi fajunkat.

Hogy a *R. Dryades* alfaja vagy egyáltalában szorosabb rokona nem lehet a *R. pallidus*-nak, már abból is világos, mert esésze-sallangjai virágzáskor és azután hátrahajlanak és fel nem egyenesednek, mint a *R. pallidus*-éi. Ez ebben a nemzetségben mindenesetre lényeges és faji különbség. A *R. pallidus* W. N. és közelebbi rokonsága, mint pl. az általam felfedezett *R. ctenodon* SABR. Stájerországból, esészelevelei elvirítás után egy ideig állanak, azután felegyenesednek, míg végül az éredő gyümölcsön megint visszagömbülnek. A *R. Dryades* úgy viseli magát, mint a *R. fuscus* W. N. és a *R. granulatus* MÜLL. et LEF.: esészéje virágzás után hátrahajlott helyzetben marad.

(Sudre monographiájában *) a *R. granulatus*-hoz vonja pozsonyi növényünket, ámbar némi kételkedéssel, mivel példányait nem látta. És valóban, ha SUDRE rendszerét követjük, a *R. Dryades*, a *R. granulatus* MÜLL. et LEF. gyűjtőfajához tartoznék. Ennek analitikus táblázata SUDRE idézett művében (a 139. oldalon), beiktatván a *R. Dryades*-t, következőképen változtatandó meg:

R. granulatus MÜLL. et LEF. in «Pollichia» 1859. p. 154. sp. coll. Conspectus speciei, subspecierum et microgenerum.

I. Foliola caulina terminata obovata v. rhombea.

A. Turio epruinosis; folia caulina 3–5-nata

a) Ramus pilosus; inflorescentia elongata

R. granulatus M. L. typus et *R. Lacroixii* SUD.

b) Ramus glabrescens; inflorescentia brevis, lata.

R. obovatifrons SUD.

B. Turio pruinosus; folia 3-nata

R. Lintoni FOCKE.

II. Folia ovata vel suborbicularia, basi lata.

A. Turiones pruinosi

a) Foliolum terminale orbiculare vel latissime obovatum, basi emarginatum; inflorescentia mediocris, efoliosa ramis patentibus

R. Dryades SABR.

b) Foliolum terminale obovatoecordatum; inflorescentia elongata, foliosa, ramis adscendentibus

R. misniensis Hofm.

B. Turio epruinosis; inflorescentia laxa interrupta flexuosa pedunculis longis valde patulis etc.

R. traunsteiniensis KAUFM.

*) M. H. SUDRE, Rubi Europae v. Monographia iconibus illustrata Ruborum Europae, Paris 1908–1913.

A másutt, pl. Vas megyében oly gyakori, de Pozsony gránit hegységében teljesen hiányzó *R. Grellii* FOCKE (= *R. Clusii* BORB.) fajtól különbözik a *R. Dryades* alacsony természetben, deres és teljesen kopasz tőhajtásaiban, világoszöld lombjában, kerekded közép levélkéiben és sokkal gyengébb tüskéiben.

3. *Rubus carpaticus* BORB. et SABR.

Ennek a fajnak is, melynek leírását a bécsi k. k. zool.-bot. Ges. értekezeteinek 1885-iki évfolyamában (a 75-ik lapon) közöltem, változó sorsa lett az idő folyamán. Igy HALÁCSY «Oesterr. Brombeeren» című munkájában mint synonymot esatolta az ő semmeringi *R. inaequalis*-éhez. Őt követte FOCKE ASCHERSON-GRÄBNER Synopsis-ának 6. kötetében és a már idézett legújabb monographiájában is. Máskép SUDRE! Ez helyesen határozta meg e növény systematikai helyét a *Rudula micantes*-fajok csoportjában, de a frauczia *R. papulosus* MÜLL. et LEF. fajnak rendeli alá mint synonymot. Hol rejlik itt az igazság, azt talán legjobban kipulhatoljuk, ha a kérdéses fajok különböztető jellegeit eredeti példányok és az eredeti leírások alapján egymás mellé sorozzuk:

1. *R. carpaticus*. Turio leviter pruinosis. Foliola media ovata basi emarginata. Serratura medioeris dentibus latis.*) Inflorescentia brevis condensata axibus glandulis pallidis copiosis aequaliter adpersis. Stamina stylos superantia. Petala alba. Fructificatio completa.

2. *R. inaequalis* Turio pruinosis. Foliolum medium cordato-ovatum (sec. spec. origin. multa elliptico-ovatum) serratura tenui, arguta, dentibus mucronulatis. Inflorescentia medioeris axibus parce glanduliferis, glandulis sparsis hinc inde dispersis. Stamina stylis aequilonga. Petala rosea. Fructificatio incompleta.

3. *R. papulosus* SUDRE Bat. eur. nr 450. (= *R. carpaticus* KUPÉ. exs.). Turio epruinosis. Foliola elliptica basi integra serratura medioeris. Inflorescentia elongata laxa axibus cum glandulis aequaliter dispersis. Stamina stylos superantia. Petala rosea.

4. *R. papulosus* M. et L. «Pollichia» 1859. p. 142. Turiones epruinosi. Folia ovata basi integra serraturis grossis irregularibus cum dentibus divaricatis (= «zickzackartig»). Aculeis omnibus fortibus basi dilatatis hamatis. Rami florentis aculei forte recurvati uncinati. Petala alba. Stamina stylos superantia.

Ezek összehasonlításából következik, hogy 1. *R. carpaticus* sem nem azonos a HALÁCSY-féle *R. inaequalis*-szal, mely SUDRE szerint l. c. koresfaj, sem a *R. papulosus*-szal, melynek tőhajtásai nem deresek és melynek virágzata hosszú és laza, virágszirmai rózsaszínűek. Ezen kívül a *R. papulosus* SUDRE és az eredeti MÜLLER-féle faj sem egyeznek és az utóbbi talán nem is egyéb

*) L. e műszóról: SUDRE, Bréviaire du batologie tab. II. fig. 11.

mint a *R. timendus* SUDRE, míg a SUDRE leírta *R. papulosus* kopaszajtású *R. Radula* W. N.!

A *R. carpaticus* neve ezeknél fogva tehát még ma is lét-jogosultsággal bír és a növény érdekes és látszólagosan endemikus lakója a kiskárpáti hegláncznak. Rokona a *R. Radula* nak, melytől könnyen megkülönböztethető alacsonyabb termetén, vékonyabb, teljesen szőrtelen és kissé deres főhajtásain, gyengébb tüskéin és rövidebb virágzatán.

4. *Rubus posoniensis* SAGR.

Ez a növény, melyet több mint harmincz év előtt találtam először a pozsonyi Zergehegy erdeiben sok helyütt és épúgy Paulenstein és Récese felé, előttem ma is még kitünő faj. FOCKE teljesen félrevezette a szakközönséget, mikor ASCHERSON-GRÄBNER Synopsisának VI. kötetében (612. l.) ezt az alakot a *R. hirtus* W. K.-hez csatolta mint «erwähnenswerte» eltérést: *R. hirtus* II. *posoniensis* FOCKE.

Csak FOCKE ezen téves felfogásán alapszik SCHINZ és KELLER adata, mely szerint a *R. «posoniensis» SAGRANSKY* előfordul Zermatt mellett is a Svájcban (Flora der Schweiz, Krit. Fl. p. 108)!! Később hozzám intézett levelében FOCKE teljesen megváltoztatta véleményét e növényről és *R. Metschii* FOCKE fajával azonosította azt. De ez a faj a szerzőnek saját szavai szerint is az *Euglandulosi*-knak abba a csoportjába tartozik, melyeknek tüskéi a meddő ágakon összenyomottak és tövükön szélesbítettek (*Virides* FOCKE). A *R. posoniensis* fegyverzete azonban csak ár- és túalakú, vastagabb tüskék nincsenek hajtásain. Nem oszthatom tehát FOCKE véleményét, hogy a pozsonyi szeder a *R. Metschii*-hez tartoznék.

SUDRE nagy monographiájában a *R. hirtus* W. K. sp. coll. jó alfajának tekinti növényünket és művének CCV. sz. tábláján esinosan ábrázolja leveleit és egy virágzó ágát. De a *R. posoniensis* magasabb termete, a csücsuk felé éles (nem hengerded) tőhajtásai és mindenekelőtt hátrahajlott gyümölcsészésével úgy hiszem lényegesen és fajilag is eltér a *R. hirtus*-tól. Rokonsága más lesz, de se keleti Magyarhon, se a Balkánfélsziget vagy Oroszország meg Szibéria *Rubus*-viránya nem lévén ismeretes, e kérdést eldönteni, sajnos, ma még nem lehet.

5. *Rubus Bollae* SAGR.

Ez a szederalak, melynek első leírása az Oest. bot. Zeitschr. 1886. folyamában (p. 289) található, nem önálló faj. Tagja a *R. tereticaulis* PH. J. MÜLL. gyűjtőfajnak és válfaja a *R. miostylus* N. BOUL. konc. vösg. (1868) p. 105. alfajnak. SUDRE nagy művében mint *R. miostylus* δ *Bollae* (SAGR.) SUDRE említi.

Der Verf. beschreibt auf p. 55 *Rubus Rózsayanus*, eine Art, die dadurch ausgezeichnet ist, dass ihre Staubfäden kürzer als die Griffel sind, ein Merkmal, welches bei den hochwüchsigen *Discolores* nicht gerade häufig ist; die bisher bekannten westeuropäischen Arten, welche dieses Merkmal aufweisen, gehören nach BOULAY in den Kreis der Bastarde *R. ulmifolius* × *tomentosus*; wenn die beschriebene Art auch hybriden Ursprunges wäre, könnte sie nur in die Gruppe *R. macrostemon* × *tomentosus* gehören, doch fehlen ihr so charakteristische Merkmale des *R. tomentosus* als die keilförmige Basis der Blättchen, die Sternhaare an der Blattoberfläche, die Drüsen, etc.

Rubus Dryades SABR. hält UTSCH ganz irrtümlich für einen Bastard *R. serpens* × *macrophyllus*, er ist in den Kleinen Karpaten weit verbreitet und gut fruchtbar. FOCKE zog diese Art als Unterart zu *R. pallidus* W. N., doch ist auch diese Ansicht eine irrtümliche, da *R. Dryades* zur Blütezeit und darauffolgend zurückgebogene Kelchzipfel hat. SUDRE zieht *R. Dryades* zu *R. granulatus* MÜLL. et LEF., in dessen Formenkreis er auch tatsächlich eingereicht werden kann (vgl. die Tabelle im ung. Texte p. 56).

Rubus carpaticus BOBB. et SABR. zog HALÁCSY als Synonym zu seinem *R. inaequalis*, hierin ist ihm auch FOCKE gefolgt. Erst SUDRE hat die Pflanze richtig den *Radulae micantes* zugewiesen, aber dem *R. papulosus* MÜLL. et LEF. als Synonym zugewiesen. Der Verf. bringt auf p. 57 den Beweis, dass *R. carpaticus* weder mit *R. inaequalis* noch mit *R. papulosus* vereinigt werden kann; von letzterem ist er durch bereifte Schösslinge, kurze u. gedrängte Infloreszenz und weisse Petalen geschieden. Uebrigens stimmt *R. papulosus* SUDRE auch nicht mit der MÜLLER'schen Art überein, letztere dürfte = *R. timendus* SUDRE, erstere ein kahlstengeliger *R. Radula* sein.

Rubus posoniensis SABR. wurde von FOCKE falsch gedeutet, als er ihn als «erwähnenswerte» Abänderung zu *R. hirtus* zog. So kam es dann, dass diese Art dann von SCHINZ u. KELLER auch bei Zermatt angegeben wurde. Später hat FOCKE den *R. posoniensis* mit *R. Metschii* identifiziert.

Von diesem ist es aber durch die nicht zusammengedrückten und an der Basis nicht verbreiterten Stacheln verschieden. SUDRE reiht ihn dann als Unterart zu *R. hirtus*, von welchem er aber durch höheren Wuchs, durch die gegen die Spitze zu kantigen (nicht zylindrischen) Schösslinge, hauptsächlich aber durch die zurückgebogenen Fruchtkelche abweicht.

Rubus Bollae SABR. gehört zur Sammelart *R. tereticaulis* P. J. MÜLL. und wird von SUDRE als Varietät zu *R. miostylus* N. BOUL. gestellt.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1916

Band/Volume: [15](#)

Autor(en)/Author(s): Sabransky Heinrich

Artikel/Article: [Jegyzetek néhány kiskárpáti szederfajról. Bemerkungen über einige Rubus-Arten der Kleinen-Karpathen. 54-59](#)